

Barrio Gozalo, Maximiliano . *El Real Patronato y los obispos españoles del Antiguo Régimen (1556-1834)*. Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2004.

---

per Marta Cusó Serra (Universitat Autònoma de Barcelona)

1. Aquest llibre té un objectiu concret: realitzar un estudi social i econòmic del conjunt format pels bisbes espanyols de l'Antic Règim. Per aquest motiu, l'autor, un conegut especialista en la matèria, divideix aquest seu treball en tres parts diferenciades més un parell d'apèndixs en els que ens mostrarà els aspectes que més li interessa destacar d'aquest grup social privilegiat. Així la primera part tracta aspectes generals, com l'organització eclesiàstica i les provisions eclesiàstiques, mentre que a la segona part se'ns tracta la sociologia dels bisbes i la tercera part està destinada a l'economia de les taules episcopals. Pel que fa als apèndixs, aquests són dues relacions, la primera dels bisbes residencials espanyols i la segona dels bisbes residencials de cada diòcesi, pel que són dos annexos molt interessants pels estudiosos del tema. Finalment, volem destacar que tant les fonts com la bibliografia utilitzades per confeccionar aquest llibre són molt adequades i estan treballades a fons.

2. Un primer aspecte que cal destacar és l'inici de l'obra amb una explicació del terme Real Patronat, molt utilitzat després per l'autor així com també una definició del conjunt que estudiarà en aquest llibre al mateix temps que ens explica el perquè de l'acotament cronològic que ha escollit. Barrio Gozalo exposa que el bisbe és una de les élites més poderoses de la monarquia perquè controla la vida religiosa, imbueix el respecte a les autoritats, té prestigi religiós i social i alhora un gran poder econòmic i senyorial. Tot i que Carles V ja obté el dret de presentació, el més important del Real Patronat, l'any 1523, l'autor ha preferit establir la fita d'inici del seu estudi el 1556, any en què començà el regnat de Felip II fins la mort de Ferran VII el 1833.

3. La primera part del llibre, com ja hem dit, tracta dos temes més genèrics. En primer lloc, parla de la profunda transformació del mapa dels bisbats, sobretot amb Felip II, que reorganitza el mapa diocesà tot creant diòcesis més petites, pel que són més fàcils de controlar, treballant sobretot en zones frontereres i fent coincidir les fronteres polítiques amb les religioses. D'aquesta manera, Barrio Gozalo ens va explicant les diferents transformacions ocorregudes al llarg dels segles moderns, tot explicant-nos els canvis que pateix la geografia eclesiàstica en aquells moments. A més, com la seva explicació és densa, completa i a vegades, difícil de seguir, hi afegeix quadres sinòptics amb cada metròpolis i les seves sufragànies en diferents moments, fet que facilita la lectura i la comprensió d'aquest primer apartat. Un segon aspecte treballat en aquesta primera part és el de les provisions eclesiàstiques, és a dir, qui són els responsables d'escollir els bisbes. Aquesta era una prerrogativa que en un principi tenia el poble en general, però amb el pas del temps, el poder polític aconsegueix el privilegi d'intervenir en el nomenament per part del Papa en detriment del poder capitular.

4. En aquest segon punt, Barrio Gozalo ens mostra la història del dret de patronat i de presentació a nivell general i concretament, espanyol, així com els criteris que seguiren els reis per nomenar els bisbes, com que fossin naturals dels seus regnes, honestos, de classe mitjana i lletrats, criteris que creen una classe episcopal molt semblant i amb moltes i importants característiques comunes com després el mateix autor s'encarregarà de mostrar-nos. L'estudi de

Barrio Gozalo no oblida comparar la situació espanyola amb la d'altres països europeus i remarca que la majoria de bisbes van complir amb les seves obligacions pastorals. Aquest segon punt és molt complet doncs ens mostra la importància de la família i dels llaços clientelars, per sobre dels mèrits propis, a l'hora d'aconseguir un episcopat ja que els candidats a bisbes han de ser recomanats per persones influents, fins i tot pel rei. Per aquest motiu, el bisbe passa a ser un altre agent governamental més dels que utilitza la corona, doncs la fidelitat a la mateixa és molt important. Després de mostrar-nos com seria el bisbe ideal i les característiques d'aquest grup social, l'autor ja passa a explicar-nos la complexa però interessant mecànica de les provisions episcopals, les bases de la mateixa i els canvis que s'introdüïren al llarg dels segles moderns. Al mateix temps que ens en parla en abstracte, també posa exemples que faciliten la comprensió, molt ben documentats i exposats.

5. Una segona part del llibre que ressenyem tracta la sociologia dels bisbes doncs Barrio Gozalo és seguidor de la historiografia dedicada a estudiar la sociologia d'un col·lectiu concret, en aquest cas el dels bisbes espanyols d'època moderna, que com la resta de la història social de l'Església a Espanya està molt poc desenvolupada i estudiada. La informació que ens ofereix l'extreu dels processos informatius que generava la mecànica de provisions de la que abans hem parlat perquè ens parlen de les dots i condicions personals del candidat, el seu govern i l'estat material de la seu per la que ha sigut presentat i que es conserven al Vaticà, on eren enviats des d'Espanya. Després de parlar de les fonts utilitzades, Barrio Gozalo ja tracta la carrera episcopal, una *cursum honorum* en la que els seus participants tenien una gran similitud d'origen i de formació, fet que dona molta homogeneïtat a aquest cos de bisbes i arquebisbes espanyols. Després d'estudiar la carrera arquetípica que seguia un home que acabava sent bisbe als territoris espanyols, l'autor ens en exposa una gran quantitat d'exemples per il·lustrar la seva explicació i demostrar-nos com les dades globals es compleixen en la majoria de casos. Així tracta les carreres, els diferents estudis que cursaven els futurs bisbes, els models que existiren, l'edat de nomenament, el reclutament regional, majoritàriament castellà enfront la resta de territoris que formen la monarquia espanyola, els nivells d'instrucció, els *cursum* anteriors, la durada dels episcopats, els canvis i trasllats de diòcesis, les causes de la fi de la carrera episcopal o la llarga esperança de vida a què arribaren els membres d'aquest grup social entre d'altres aspectes molt ben presentats, desenvolupats i interessants.

426

6. Aquesta segona part ens mostra l'aprofundiment que ha dut a terme Barrio Gozalo a l'hora de treballar les fonts i extreure'n les dades, però també té un inconvenient que l'autor sap dirimir. Com acabem de dir, Barrio Gozalo treballa sobretot amb xifres i percentatges per estudiar aquest grup tancat de persones que foren els bisbes espanyols de l'Antic Règim, una manera de fer història que no agrada a tots els historiadors, però l'autor d'aquest llibre, il·lustra aquestes xifres, amb el seguiment de diverses carreres episcopals amb tot detall, tal com consta en les fonts que ha utilitzat. Per tant, l'especialista en aquesta matèria sap combinar perfectament l'estudi numèric, les xifres i dades numèriques que ens va aportant al llarg sobretot d'aquesta segona part amb l'estudi i mostra de molts casos particulars, des dels inicis fins a la fi.

7. La tercera part estudia i mostra el conjunt de l'economia episcopal, per remarcar la dificultat d'avaluar la riquesa de l'Església espanyola, de la que les rendes episcopals són una part molt important, tal com el mateix autor del llibre ressalta. Les seves fonts d'ingressos provenen de les rentes cobrades pel domini directe, fruits decimals de les parròquies i rentes de caràcter divers a les que l'autor dedica un llarg i complet apartat d'aquesta tercera part a l'hora d'explicar-les i detallar els orígens de dites rentes, el seu pagament, els diferents productes que les conformaven o les diferències entre mitres tot analitzant minuciosament les rentes de cada regne i les de cada mitra per mostrar-nos-les. També tracta les formes d'administrar aquestes

rendes i les diferències entre els diversos regnes peninsulars així com, finalment, de la renda bruta a la disponible pels bisbes, doncs s'ha de recordar que aquests tenien molts diners però les seves despeses també eren elevades, tal com se'ns mostra en aquest llibre de manera molt minuciosa doncs l'autor mostra les càrregues fiscals i totes les despeses a les que havia de fer front l'economia episcopal per demostrar les diferències entre mitres i el fet que la renda disponible era suficient a les mitres riques però insuficient per les necessitats de les mitres més humils. També ens mostra com bona part d'aquestes rendes disponibles, les distribuïa el bisbe en caritat i despeses administratives i com, gràcies a això, el bisbe mantenia una decent sustentació i permetia un desenvolupament cultural i assistencial al seu voltant molt important. Aquesta és la part més comparativa entre regnes espanyols, doncs Barrio Gozalo ens ofereix un detallat anàlisi de les rendes i diners disponibles pels bisbes, mentre que en les altres parts, ha comparat vides i carreres individuals, sense extreure'n amb tanta profunditat les diversitats regionals que es poden trobar en treballar l'economia episcopal.

8. Per tant, aquest darrer treball de Maximiliano Barrio Gozalo és molt complet i, tot i que segueix en la mateixa línia d'investigació anterior de l'autor, aporta dades noves i interessants a l'hora que pot ser considerat com una compilació dels seus estudis anteriors a nivell global de tota l'Espanya moderna, una tasca meritòria i duta a terme i presentada de manera molt correcta i interessant.

